

Uw schoot een schuwe scharlaken vlinder

Haikoes en senrioës

Jan Vercammen

Editie Herwig Verleyen

bron

Jan Vercammen, *Uw schoot een schuwe scharlaken vlinder* (ed. Herwig Verleyen). Stichting-Jan Vercammen, Brugge 1987

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/verc002uwsc01_01/colofon.php

© 2014 dbnl / erven Jan Vercammen / Herwig Verleyen

Inleiding

In welk jaar Jan Vercammen (1906-1984) de Japanse poëzie -doch vooral haikoe, senrioë en tanka- ontdekt, is niet met zekerheid te bepalen. Zijn vroege en erudiete kennis van de literatuur van vreemde volkeren laten er geen twijfel over bestaan dat dit reeds op jeugdige leeftijd gebeurde.

Zijn belangstelling voor deze poëzie resulteert echter pas in 1966 in een publikatie, bedoeld als vriendengeschenk ter gelegenheid van zijn 60ste verjaardag. Het betreft een stevig blad, in een 'muizetrap' gevouwen, met 20 haikoes (recto) en 9 tanka's (verso) van Japanse grootmeesters. Beide vertaalde en bewerkte hij, meestal met een grote dichtelijke vrijheid, uit de bloemlezing 'La poésie japonaise' van Karl Petit¹. Vooral het creatieve bezig zijn met haikoe werkte zo aanstekelijk, dat hij van dan af zijn invallen ook geregeld in haikoe-vorm (drie regels van respectievelijk 5, 7 en 5 lettergrepen) neerschrijft.

Het jaar 1972 is belangrijk voor de introductie van haikoe in Vlaanderen: Bart Mesotten publiceert zijn bundel 'Dag, haikoe' en ijvert voor een ruime bekendheid van deze dichtvorm. De literaire wereld blijft niet onbewogen. Heel wat dichters voelen zich weldra tot het schrijven van haikoe geroepen, wat - na de oprichting van het stimulerende Haikoe-Centrum (Overijse, 1976) - leidt tot een snelle opgang van dit genre. Jan Vercammen volgt de evolutie op de voet, doch waagt zich voorlopig niet aan de publikatie van eigen werk, uit vrees om als gewaardeerd dichter gezichtsverlies te lijden. Haikoe is immers op dat ogenblik nog niet erkend als een volwaardig literair genre.

In 1978 richt ondergetekende de Westvlaamse haikoe-kern Onder de Vlienderboom op. Op 3 november 1979 organiseert deze vereniging een diepgaande kennismaking met het fenomeen haikoe. Vercammen laat zich met meer dan gewone belangstelling informeren en neemt enthousiast deel aan het geanimeerde debat. Vast staat dat deze manifestatie bepalend was voor zijn beslissing om nu ook met haikoe in de openbaarheid te treden. Nauwelijks enkele maanden later stuurt hij immers een brief (d.d. 13 april 1980) naar Bart Mesotten, Bert Willems en ondergetekende - stafleden van het Haikoe-Centrum -, waarin hij hun de geboorte van een eigen bundel in manuscriptvorm (666 haikoes en senrioës!)² meldt. De titel, ‘Uw schoot, een schuwe scharlaken vlinder’, verwijst naar de erotische verzen waaruit een belangrijk deel van de bundel bestaat. Vercammen is trouwens de eerste in de Lage Landen die met onbeperkte vrijmoedigheid de lichamelijke beleving van de seksualiteit in deze poëzie evoceert. De overige gedichtjes kunnen grosso modo onderverdeeld worden in zelfbespiegelingen, reisindrukken, wijsgerige beschouwingen, natuurimpressies en aforistische uitspraken. Overlapping is zelden afwezig.

Nog in hetzelfde jaar maakte elk van de reeds genoemde stafleden een persoonlijke keuze uit de bundel, waardoor het aantal tot 258 verminderd werd. De uitgave ervan mocht de dichter helaas niet meer beleven.

In opdracht van de Stichting-Jan Vercammen maakte ik thans uit de bundel (258 verzen) een bloemlezing, waarbij ik mij tot 72 verzen diende te beperken. Als gevolg van dit geringe aantal is

uiteraard niet elk thema (representatief) vertegenwoordigd. Van twee versies koos ik voor die welke reeds werd gepubliceerd (tijdschriften 'Argus', 'Vuursteen' en 'VWS-Cahiers'). De interpunctie bleef behouden, terwijl de spelling slechts bij hoge uitzondering werd aangepast. Uit eerbied voor de keuze van de dichter, nam ik de titel van het manuscript ongewijzigd over³.

Met deze bloemlezing is het geenszins de bedoeling om de verzen die Vercammen ons als haikoes en senrioes aanbiedt, tot voorbeelden van deze genres te stellen. Bezwaarlijk kunnen wij van haikoes en senrioes spreken. Beide beantwoorden immers zelden aan hun definitie, waardoor het onderscheid vervaagt of zelfs volkomen afwezig is. Vooral bij de haikoes is dit opvallend. Zij missen de vonk die de lezer laat deelnemen aan en geloven in het door de dichter beleefde haikoe-moment: het moment waarop hij, volledig verlost van zichzelf (onthecht), opgaat in een bepaald natuurgebeuren, dat hem grenzeloos ontroert en waarin hij een flits ervaart van de 'onveranderlijkheid der eeuwigheid in de tijdelijke veranderingen' (dixit prof. dr. F. Vos)⁴.

Daarom noem ik de haikoes en senrioes van Vercammen liever drieregels. De dichter zou het ongetwijfeld met mijn visie eens geweest zijn. Hij twijfelde immers aan de ware aard van zijn verzen (haikoes, senrioes of wat?) en suggereerde daarom de benamingen haikisme en senrisme⁵, die het al evenmin doen.

Met dit bundeltje drieregels hoop ik niet enkel een minder bekend aspect van zijn veelzijdig

dichterschap te hebben belicht, maar tevens een eerste stap te hebben gezet naar de publikatie van zijn 'kleinwerk', waarvan ondermeer ook nog zijn boekbesprekingen, kunstrecensies, toespraken en gelegenheidsgedichten op uitgave wachten.

Herwig Verleyen

Eindnoten:

- 1 Editions Seghers, Parijs, 1959.
- 2 De studie van haikoe is het hoofddoel van het Haikoe-Centrum. Toch vroeg het enige tijd na haar oprichting ook aandacht voor senrioë. Vandaar dat Vercammen, die geen enkel literair terrein onverkend laat, senrioës aan zijn bundel toevoegt.
- 3 Dit geldt tevens voor de ondertitel - een niet zo'n gelukkige keuze - die mijns insziens beter vervangen werd door 'drieregels' (zie verder).
- 4 Van Tooren J., 'Een jonge maan', Meulenhoff, Amsterdam, 2de druk 1974, blz. 6.
- 5 Uit de 'Inleiding' die hij bij zijn manuscript schreef. Wij namen ze niet op omwille van haar geringe relevantie.

[Uw schoot een schuwe scharlaken vlinder]

Uw schoot is als een
schuwe scharlaken vlinder.
Zijn vleugels trillen.

Een arend zweeft uit
het dal van Delphi langzaam
de Parnassos op.

Uit de Provence
bracht ik de tere glimlach
mee van een meloen.

Ontzeg u nooit uw
zingend bloed te horen, want
elk lied is uniek.

Het sneeuwt in de zon.
Dit is het kristallenrijk
dat wij nog misten.

Van Hirosjima
reikt de paddestoel over
de hele wereld.

Uit de maanschelp viel
een parel in uw ogen.
Uw schoot gaat open.

Na mijn dood blijf ik
één, verspreid in duizend en
één galaxieën.

Vuurwerk. Een fusee
bloeit open in drie groene
vallende sterren.

De golven waarop
uw stem mij bereikt, kennen
geen eb en geen vloed.

Ik zag het gelaat
van de dood achter staal en
zijde verborgen.

Gij zijt belichaamd
met geest die aan de hele
melkweg wordt gevoed.

In de duisternis
dringt door uw huid het licht dat
door uw aders vloeit.

Onbeweeglijk staan
de bomen gebogen voor
een orkaan op komst.

Ook deze grashalm
vast aan de grond neemt zijn plaats
in het heelal in.

Ik lees het Hooglied.
Maar daar vind ik u niet in.
Veel te veel woorden.

De wieren wuiven
nog onder het ijs op de
beek, want zij vloeit voort.

Het gelaat op het
doek van Veronica stond
vooraf in haar hart.

Het sneeuwt vannacht. Zo
is morgen mijn weg naar u
weer onbetreden.

De wierook wordt rood
in de kathedraal door de
zon in de rosas.

Tussen menhirs en
dolmens lopen mensen van
onze tijd. Hoe vreemd.

Mijn navel ontdekt
in uw navel wat onze
geboorten verbindt.

Een huis is gesloopt.
Behangpapier met bloemen
in regen en wind.

De jonge twijgen
vergeven later. Maar ook
zij volgen de wet.

De Cycladen om
Delos bewaken zijn laan
van fallussen nog.

Een wolk drijft over.
Zo drijven jaren over.
Maar een wolk keert weer.

Mijn jaardag weer. Ik
ben niet zo oud als de boom,
maar als zijn wortels.

Ik hoor het ruisen
van de zee als uw kleed langs
uw lichaam afglijdt.

De sterren hangen
als vruchten in de kruinen
der populieren.

Het heelal is vol
geluiden die echter zelf
ook vol stilte zijn.

Uw lichaam deint als
golven met witte kammen:
een vloed is nabij.

Hoeveel meeldraden
omringen de enige
stamper van de roos.

Ik dank de bronnen
van de Nijl voor het gelaat
van Nofretete.

Met het geduld van
een gletsjer glijdt verlangen
naar uw lichaam toe.

Niet zwart is de nacht,
maar rood en groen met franjes
van een mystiek licht.

Hoor, in de weide
graast stil een koe de stilte
van de voornacht af.

Uw benen volgen
alle wentelingen van
de melkweg om ons.

Een grote pop speelt
met een kleine pop. Dat is
een hele wereld.

De krekels krassen
de wanden der duisternis
vol monsters van Bosch.

Eerst na de regen
stijgt uit de grond de wasem
op van zijn genot.

Sneeuw valt geluidloos.
Maar de as der aarde knarst
luid haar stilte weg.

Nog rustig vloeiend
is de stroom die straks versnelt
voor zijn waterval.

Eensklaps mijn zaad in
uw schoot. Een sterrenregen
over ons eiland.

De geur van de roos
in de dodenkamer doet
aan Mozart denken.

De klokken van de
akelei luiden stilte.
Een vlinder luistert.

In ons orgasme
ervaren we de onschuld
van voor elke schuld.

De wolfskers bloeit. Zij
teelt in rode bloemen het
gif van haar bessen.

In de kinkhoren
horen wij ook de stemmen
der drenkelingen.

Als mijn fallus uw
vagina verlaat, vloeit de
nacht vol duisternis.

In steenkool zitten
ook eeuwen van zon en maan
en sterren versteend.

Mijn lippen moeten
wennen aan elkaar als zij
uw mond verlaten.

Ik vang een zaad op
van een paardebloem. Ik heb
het zijn weg versperd.

De rijpe hop geurt
enkel als hop. Gij geurt als
gij, maar veelvuldig.

Als gesmolten glas
ligt het bergmeer nog op een
schepping te wachten.

De keel der klokken
was ijskoud toen mijn moeder
in haar graf verdween.

Gij staat weer op de
grens van het ontluiken al
hebt gij pas gebloeid.

Twee wespen dansen
een wals over een stuk vlees
op eigen muziek.

De boogbrug tussen
ons beiden: het komt vooral
op haar spankracht aan.

In het dodendal
der farao's loopt levend
nog een scarabee.

De lippen van uw
schoot zijn vochtig van de dauw
uit nevels van geest.

De kimme verslindt
de vogels die zich over
haar grens begeven.

Kijk, hoe twee golven
over elkaar slaan en in
elkander vloeien.

Aan de lamp op het
einde van de straat begint
een andere straat.

De windroos kantelt
als mijn fallus de hals van
uw uterus raakt.

Het witte zeil op
de zee zoekt een haven in
een verre diepte.

De areola's
om uw tepels verwijden
grenzeloos mijn blik.

Een pluvier roept om
regen. De wolken horen
het maar drijven voort.

Een rilling uit mijn
handen in uw lenden: een
cello preludeert.

Tel niet de ringen
van de nacht-python, maar de
slagen van zijn hart.

De eolische
harp van berken in de wind
speelt: bist du bei mir.

De zwarte schaduw
van een boom in volle zon.
Een witte vlinder.

De bloembladen van
uw schoot bewegen ritmisch
in mijn ademtucht.